

vemo o odnošajih križarjev napram našim političnim faktorjem, za to imamo zahvaliti zlasti zapadne in bizantijske vire . . ." V istini, križarji in Jugoslovani, to je še jako temna točka.

Dr. Fr. Ilešič.

Mostar. Von Robert Michel. Mit photographischen Aufnahmen von Wilhelm Wiener. Verlag von Carl Bellmann in Prag. 1909. M. 4°. 64 str., 27 velikih in 53 malih slik. Cena 6 K.

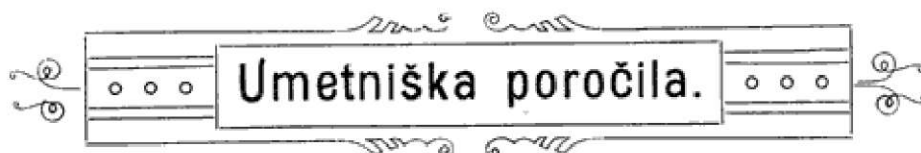
Moderni napredek bo vedno bolj izenačil evropska mesta; stare fasade in pomoli ter vegaste ulice se umikajo razkošnim stavbam in ravnim cestam. A ko ginejo ti spomeniki preteklosti, raste naša pieteta in danes skušamo vsaj v slikah ohraniti, kar bo treba prejeti slej podreti vsled rastočih življenjskih potreb in higijskih zahtev. Kar je Nemcem Rotenburg ob Tauberi (Nürnberg je preveč „popravljen“), Vlancem Brügge, Francozom Amiens in Čehom Praga, sta nam Jugoslovanom Dubrovnik in Mostar. — Avstrijski častnik kaže v pričujoči knjigi vso pestro orientalsko lepoto tega izlamskega mesta s slovanskim prebivalstvom. Kjer se Radobolja izliva v globoko, deročo Neretvo, se dviga v finem loku slavni stari most „kakor okamenel polumesec“; po njem ima mesto ime. V štirih slikah ga vidimo; pisatelj mu je posvetil celo poglavje. 30 džamij ima Mostar; drevje šumi okrog njih, potoki ali studenčki žubore pod njimi in vmes slišimo glas mujezinov, ki kličejo raz vitke minarete k molitvi, in zdi se nam, da zveni duša tega mesta iz njih glasov. Blizu džamij so mozlemska pokopališča: na vsakem grobu stoji dvoje kamenov, večji ob vzglavju. Ne štrlé vsi pokoncu, ampak starejši so nagnjeni; grobovi niso pravilno razvrščeni kakor pri nas, med njimi ni stezá, manjka tudi umetno zasajenih cvetic; priroda sama krasi grobove lepše, nego bi to mogla človeška roka: bršlin ovija kamene, med njimi pa rastejo črnulje, šipki in češminje; nekateri nagrobni spomeniki so skoro povsem zakriti z bujno travo. (Glej slike na str. 40—45!) Hiše so kamenite, strehe krijejo sive plošče iz kraških skal. Med hišami so intimna dvorišča z odprtimi stopnicami in lesenimi verandami; domačini se zbirajo pod senco starih košatih trt. Te sive, začrnele hiše se ujemajo z golimi kraškimi čermi v Mostarski okolici. Le tuptam se dviga moderna stavba z rdečo streho in kazi soglasje. Po meščanskih hišah, po čaršiji (trgovskem delu mesta), dučanih (trgovinah) in kavarnah, pred cerkvami in džamijami opazuje pisatelj narodne tipe, noše in običaje; v izvrstnih fotografijah so ohranjene te študije. Serajevo kaže deloma že srednjeevropsko lice, a Mostar je še malo izpremenjen. Iz mesta gremo v okolico. Pust in gol je hercegovski Kras; karakteristična gora v Mostarski okolici je Stolac, ki se spušča kakor poševna miza proti mestu. Tem bolj kontrastira bujna dolina reke Radobolje z mnogimi slapovi in starimi mlini. To je razkošen vrt, najlepši spomladi, kadar žaré v nežnem zelenju rdeči cvetovi granatnih jabolk in pojejo slavci. Tajinstvenost kraških rek pa razodeva izvir Bune, ki stopa kot mogočna, kratka reka pod nebotično skalo na dan. — Slike so srečno izbrane in fino izdelane; nekatere so pravi biseri reprodukcijske umetnosti; n. pr. male slike „Tabačičeva Džamija“ (str. 35), „Ein Dučan“ (str. 50) in „Nach Mostar“ (str. 64). Oprema knjige je elegantna, cena ob tolikem številu slik nenavadno nizka. Vsem, ki hočejo spoznati ta zanimivi del čudovito lepe in mnogovrstne jugoslovanske zemlje, priporočamo to knjigo.

Milan Pajk.

Milan Marjanović: Spljet. (Zvono III., štv. 22.) V precej obsežni brošuri, ki je izšla kot redna priloga Pokretovi šte. 243. v l. 1909., opisuje znani hrvaški literarni kritik prodiranje slovanskega življa v Dalmaciji proti morju, na zapad, pojav, ki je edini v zgodovini slovanstva in ki se sedaj na istih tleh vrši že drugokrat.

Pri tem opozarja na Splet in dokazuje iz zgodovine, geografskega položaja in statistike, da je Splet ono mesto, ki je kakor nalašč ustvarjeno za to, da postane kdaj v doglednem času — gospodarska in kulturna centrala Dalmacije. Na kratko je težko po vrednosti oceniti duhovitost in pomembnost te brošure; s temi vrsticami hočemo samo opozoriti naše misleče občinstvo na to brošuro, ki je v jugoslovanski literaturi te vrste nekaj popolnoma novega, izrednega, vredna, da se naši izobraženci ž njo seznanijo in nad njo zamislijo.

Ź. A. Glonar.

Stanisław Witkiewicz: Matejko. Z 275 ilustracijami. Skład główny w księgarni H. Altenberga we Lwowie.

Še manj kakor poljsko slovstvo nam je znana poljska umetnost. Vse velike nemške in francoske zgodovine umetnosti vedo sploh kaj malo o celi slovanski umetnosti, komaj se spominjajo v par stavkih njenega razvoja, komaj omenjajo imena: Siemiradzki, Matejko, Brožík, Rjepin, Vereščagin, Vasnecov, Somov, Antokolskoj, Trubeckoj in še to tako zmedeno in zmešano, da si nihče ne more ustvariti iz njihovih trditvev jasnega pojma. In vendar ima zlasti poljska umetnost in sicer v prvi vrsti slikarstvo, ki je med vsemi slovanskimi najviše razvito, zastopnike, prekašajoče daleko vse one neznatne genije in negenije, o katerih govore dan na dan na dolgo in široko nemški in francoski feljtoni in debele knjige.

Pri nas, kjer je postalo v zadnjem času moderno, da se vse potrebno in nepotrebno ironizuje ter spravlja na neokusen način v zvezo z razbičanim rodoljubjem, z raznimi vzajemnostimi in hejslovanstvom, nasprotno se pa ne ustvari nikdar nič pozitivnega in ne pokaže nobenih novih poti, — pri nas gotovo tudi ne bi nič škodilo, ko bi se malo spoznali s poljsko umetnostjo. Od Vida Stvoša, ki je okrasil krakovske cerkve s svojimi znamenitimi rezbarijami v dobi humanizma, pa do najmlajših modernistov je dolga pot, ki pa je vodila k razvoju in izpopolnitvi, kakor sploh pot cele poljske kulture in umetnosti, ki je vodila v nasprotju z razvojem poljske razdiralne zgodovine vedno le k sintezi človeških stremeljenj. Slovanska umetniška razstava, ki se ima vršiti prihodnje leto v Krakovu, odkrije slovanskemu svetu pred vsem tudi genije poljske umetnosti, ki so vsaj pri nas še popolnoma neznani. Naj naštejemo le par imen: Julij Kossak, Matejko, Szymanowski, Chlebowski, Siemiradzki, Brandt, Chełmoński, Stanisławski, Podkowiński, Wyspiański (kot slikar), Madeyski, Mehoffer, Weyssenhoff, Źmurko, Tetmajer itd.; pred vsemi pa Jacek Malczewski, ki je s svojimi bajnimi, v bisernih barvah, včasih v samem solncu, a včasih v demonski luči kopajočih se slikah, polnih titanskih sanj, postal nekakšen poljski Böcklin, ne da bi ga količkaj posnemal.

„Le grand maître“ poljskega slikarstva pa je bil Matejko. Zgodovine umetnosti ga imenujejo večinoma le prav na kratko učenca Pilotyjevega ter mislijo, da že s tem pokažejo inferiornost njegovega talenta in pomena. Matejko je bil sicer res izšel iz one šole, a je bil preveč samonikel in genijalen, da bi samo „ilustroval zgodovino“. Vse njegovo življenjsko delo je sicer res en sam ogromen poem o zgodbah poljske domovine, a te njegove rapsodije so slikane s takšno umetniško